

Ethical rules of public servants - as a mechanism for preventing conflict of interests

Firuz Makhmudov¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2020

Received in revised form 15

September 2020

Accepted 25 September
2020

Available online
1 October 2020

Keywords:

Public civil service

Conflict of interests

Ethical rules

Public servant

Corruption

Service discipline.

ABSTRACT

This article analyzes the scientific and legal issues related to ethics and service discipline of civil servants, and as a result of the analysis it is clear that ensuring compliance with the rules of ethics is an effective mechanism for organizing effective public service and eliminating corruption and conflicts of interest.

Also, the problems of compliance with the rules of ethics by civil servants were identified and theoretically analyzed. The importance of ethics and professional qualities in the organization of public civil service and the resolution of conflicts of interest was assessed on the basis of current practice and ongoing legal reforms.

Based on the views of national and foreign scholars, the rules of ethics and specific solutions to their observance were considered. The experience of developed countries was studied, and concrete proposals were made on the elimination of conflicts of interest and effective management of the rules of ethics.

2181-1415/© 2020 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

SUMMARY

Following to the rules of Ethics in the activities of public servants working based on transparency, legality and fairness is a crucial factor in preventing corruption and conflict of interest, which is one of its most common appearances.

Many national and foreign scholars point out that the application of legal norms in the system, the use of punitive mechanisms is not enough to prevent corruption that is the personal example of public servants, adherence to the rules of

¹ Independent Researcher, Tashkent State University of Law, Tashkent, Uzbekistan
email: firuzmaxmudov7@gmail.com

ethics will have a positive impact on system.

Moreover, ethical criteria such as patriotism and devotion to duty, loyalty to the interests of the state and society, fairness, honesty and impartiality, avoidance of conflicts of interest constitute the category of ethics. At the same time, the article explores effective mechanisms aimed at ensuring regular compliance with the rules of ethics in the public civil service on the basis of national and foreign experience. The sides exchanged views on the positive practices that can be introduced in our country.

It was tested in this study, today, The Republic of Uzbekistan has a legal framework aimed at regulating the ethics of public servants, but their practical implementation does not respond to today's requirements. Consequently, legal norms do not fully meet today's anti-corruption requirements. There are some problems with this. It is necessary to develop a Code of Ethics with a single imperative character.

Another positive aspect of the study is that scientific and legal innovations were evaluated on the basis of the experience of some developed countries, in particular, Russia, Great Britain, Japan, Kazakhstan.

The suggestions and recommendations made at the end of the article are aimed to prevent conflict of interests in the system of anti-corruption.

Давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ қоидалари – манфаатлар тўқнашувини олдини олиш механизми сифатида

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

Давлат фуқаролик хизмати
Манфаатлар тўқнашуви
Одоб-ахлоқ қоидалари
Давлат хизматчиси
Коррупция
Хизмат интизоми

Мазкур мақолада давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ, этика ва хизмат интизоми билан боғлиқ илмий-хуқуқий масалалар таҳлил қилиниб, таҳлил натижасида одоб-ахлоқ қоидаларига амал қилинишини таъминлаш самарали давлат хизматини ташкил этиш ҳамда тизимда коррупция ва манфаатлар тўқнашувини бартараф этишнинг мақбул механизми эканлиги маълум бўлди.

Шунингдек, давлат фуқаролик хизматчилари томонидан одоб ахлоқ қоидаларига амал қилиш борасидаги муаммолар аниқланиб, назарий-хуқуқий жиҳатдан таҳлил қилинди. Одоб-ахлоқ ва касбий сифатларнинг давлат фуқаролик хизматини ташкил этиш ва манфаатлар тўқнашувини ҳал этишдаги аҳамиятига бугунги кун амалиёти ва амалга оширилаётган хуқуқий ислоҳотлар асосида баҳо берилди.

Миллий ва хорижий олимларнинг қарашлари асосида одоб-ахлоқ қоидалари ва уларга амал қилишнинг аниқ ечимлари кўриб чиқилди. Ривожланган мамлакатларнинг

тажрибалари ўрганилиб, манфаатлар тўқнашувини бартараф этиш ва этика қоидаларини самарали бошқариш юзасидан аниқ таклифлар илгари сурилди

Этические правила государственного гражданского служащего – как механизм предотвращения конфликта интересов

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Государственная гражданская служба
Конфликт интересов
Этические правила
Государственный служащий
Коррупция
Служебная дисциплина.

В данной статье анализируются научные и правовые вопросы, связанные с этикой и служебной дисциплиной государственных служащих, и в результате анализа становится ясно, что обеспечение соблюдения правил этики является эффективным механизмом организации государственной службы и устранения коррупции и конфликта интересов.

Также были выявлены и теоретически проанализированы проблемы соблюдения правил этикета государственными служащими. Важность этических и профессиональных качеств в организации государственной гражданской службы и разрешении конфликтов интересов оценено влияние на основе текущей практики и текущих правовых реформ.

На основании взглядов отечественных и зарубежных ученых были рассмотрены правила этикета и конкретные решения по их соблюдению. Был изучен опыт развитых стран и внесены конкретные предложения по устранению конфликта интересов и эффективному соблюдению этических норм.

Самарали давлат фуқаролик хизматини ташкил этиш, шу жумладан, давлат фуқаролик хизматида коррупциянинг турли кўринишлари юзага келишини олдини олишда давлат фуқаролик хизматчисининг касбий ва шахсий сифатлари алоҳида ўринни эгаллайди. Зеро, давлат хизматчисида ўз касбига фидоийлик, намунали хулқ-атвор, ахлоқ ва умуминсоний фазилатлар бўлмас экан халқаро стандартларни жорий этиш ҳам, қонун ва қонуности хужжатларини қабул қилиш ҳам етарлича самара бермайди. Иккинчи тарафдан, давлат хизматчиларининг ахлоқ нормаларига муносаб амал қилиши мамлакатда коррупция даражаси ижобий ҳолатда бўлишига имкон беради. Шу жиҳатдан, давлат фуқаролик хизматчисининг одоб-ахлоқ ва этика қоидаларини илмий-ҳукуқий жиҳатдан таҳлил қилиш ҳамда ижобий тажрибаларни фаолиятга татбиқ этиш асосий вазифалардан биро ҳисобланади.

Таъкидлаш керакки, давлат хизматида хулқ-атвор нормалари, ҳаракатлар ва қоидалар, умумқабул қилинган принциплар ҳамда маълум бир жамиятга тегишли бўлган энг мақбул ва умуминсоний ахлоқ нормалари давлат фуқаролик хизматчисининг одоб-ахлоқ меёрларини белгилайди. Турли адабиётларда давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ категорияси ҳақида сўз кетганда давлат

фуқаролик хизматчисининг этикаси, одоб-ахлоқ қоидалари, хулқ-атвор атамалари ишлатилиб, улар мазмунан бир хил хусусиятга эгадир.

Халқаро ва миллий тажриба шуни кўрсатадики, ҳуқуқий чеклов ва жазо механизми ёрдамида коррупция ва манфаатлар тўқнашувини тўлиқ бартараф этиш имконияти кам. Шу сабабли, давлат фуқаролик хизматчиларининг ўз касби ва хизмат вазифаларига ахлоқ нормалари ёрдамида ҳам ёндашиши муҳим аҳамият касб этади. Бу борада, ҳуқуқшунос олим В.А.Канке ҳам коррупция ва унинг бир кўриниши бўлган манфаатлар тўқнашувига қарши курашишда маъмурий ва ҳуқуқий чораларнинг ўзи етарли эмаслигини, давлат фуқаролик хизматчисининг мансаб мавқеидан шахсий манфаати йўлида фойдаланишига нисбатан қонун ва жамоанинг ахлоқий муросасизлигини кучайтириш, уларни маънавий қоралаш ҳам коррупция даражаси камайишига хизмат қилишини таъкидлайди [1].

Яна бир ҳуқуқшунос олим О.И.Сафонов эса коррупцияга қарши аксиологик ёндашув хусусида фикр билдириб, коррупцияга қарши сиёсатнинг самарадорлиги фақат кадрлар сиёсатига боғлиқ эмаслигини, кадрлар ишининг самарадорлиги эса, биринчи навбатда, давлат хизматчисининг ахлоқий асосларига, иккинчи навбатда, ҳокимият вакиллари касбий этикасини ҳуқуқий тартибга солишга, учинчидан эса давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқини шакллантиришда тўғридан-тўғри жамоатчилик назорати механизмларидан фойдаланишига боғлиқлигини айтиб ўтади [2].

Касб этикаси деганда ҳуқуқий категория сифатида, одатда, муайян касб эгаларининг ахлоқ кодекси тушунилади. Бу маълум бир касб эгаларининг ўзини тутиш қоидалари тўпламидир. Уларга риоя қилиш касбий фаолият билан боғлиқ муносабатларнинг ахлоқий хусусиятини таъминлайди.

Айрим адабиётларда коррупция ва унинг кўринишларига қарши курашишда ахлоқ принциплари ҳақида ҳам сўз бориб, бу давлат хизматчиларининг биргаликдаги касбий фаолияти давомида бир-бири билан бўлган муносабатларини тартибга солувчи ва жамоада ахлоқий муҳитни яратадиган, коррупцион ҳолатлар юз берганда эса бир-бирини кескин танқид қилиш механизмини англаатади [3].

Миллий олимлар ҳам давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқига оид фикрлар билдириб ўтишган. Масалан, олим Э.Хожиев давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқига онгнинг ўзига хос шакли ва жамият (ахлоқий) муносабатлари, шунингдек кадрлар ва давлат хизмати соҳасидаги муносабатларнинг ўзига хос шакли сифатида таъриф бериб, унинг ўзига хос томонлари сифатида унинг вазифасининг умумийлиги, анъаналар, одатларга суюниш, жамоатчилик фикрига қулоқ тутиш, жамиятдаги муносабатларда унинг алоҳида аҳамиятини белгиловчи субъектив характерларни кўрсатади [4].

Назаримизда, мазкур фикрлар давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқ категорияларини тўлалигча очиб бера олмаган, чунки юқорида санаб ўтилган кўрсаткичлар барча касбий фаолиятларга таалуқли бўлиб, давлат хизматининг асосий талаб ва хусусиятларини тўлиқ ифода этмаган.

Бундан ташқари, ҳуқуқшунос олим давлат хизмати этикаси тушунчасига ҳам тўхталиб, у давлат хизматида ўзаро инсоний муносабатларнинг алоҳида хилига таалуқли маънавий одоб-ахлоқ меъёрлари тизимини ифодалашини, фуқаролик

жамияти билан муносабатларига доир маънавий талабларни ўзида жамлашини қўшимча қиласди.

Б.Мирбобоев ҳамда О.Хусановлар эса Давлат хизматчилари эга бўлиши зарур бўлган ахлоқий сифатлар орасида энг муҳимларидан бири сифатида ҳалолликни кўрсатиб, ҳалоллик айни пайтда фаоллик ва интизомлиликни ҳам тақозо қилишини, ҳалоллик ирода, шан ва қадр-қиммат билан боғлиқ бўлиб, иродасиз одам ҳалол бўла олмаслигини айтиб ўтишади [5].

Ҳуқуқшунос олим Б.Исмоилов эса умумий маънода, юристнинг этикаси аҳамияти ҳақида фикр билдириб, юристнинг касбий этикасига бўлган эҳтиёж суд-ҳуқуқ тизими ходимлари фаолиятида кузатилаётган эски тузум иллатларидан тезроқ қутулиш, ходимлар фаолиятида ахлоқ нормаларининг устуворлигини таъминлаш, турли ахлоқий оғишларнинг олдини олиш эҳтиёжи билан боғлиқлигини таъкидлайди [6].

Муаллифларнинг фикрларига қўшилган ҳолда давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқ қоидалари нафақат мамлакатнинг асосий қонуни, қонун ости ҳужжатлрига, балки давлат хизматининг хусусияти ва давлат хизматчилари зиммасига юклатилган вазифа ва ваколатларни муносиб бажариш ҳолатларига ҳам мос бўлиши кераклигини қўшимча қилиш мумкин.

Бундан ташқари, олимлар одоб-ахлоқ категориясини белгилайдиган мезонлар хусусида ҳам фикрлар билдириб, Н.Н.Шувалова давлат хизмати фаолиятида давлат хизматчиси мулоқот ва муносабатга киришадиган ҳар бир фуқаро учун ахлоқий модел – касбий қадрятлар бўлишини, улар таркибига эса қўйидагиларни киритишни таклиф этади:

- фуқароларга хизмат қилиш;
- маънавият;
- хизматга алоҳида муносабат;
- қонунга бўйсуниш;
- ўз ишига содиқлик;
- масьулият;
- бурч ваadolat туйғуси, ақл;
- бошқарув маданияти [7].

Бошқа бир ҳуқуқшунос олим эса давлатга содиқлик, давлат манбаатларини шахсий манбаатлардан устун қўйиш, хизмат давомида маълум бўлган маълумотлардан шахсий манбаат йўлида фойдаланмаслик, имтиёзлар олмаслик, коррупция ва унинг турли кўринишларига муросасиз бўлиш каби категориялар орқали ахлоқ нормаларини ривожлантириш мумкинлигини қайд этади [8].

Ўзбекистон Республикасида давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқ масалалари Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 2 мартағи 62-сон қарори билан тасдиқланган Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари ходимларининг одоб-ахлоқ намунавий қоидалари билан тартибга солинади.

Қоидаларга кўра, қўйидагилар давлат хизматчилари касбий фаолиятининг асосий принциплари ҳисобланади:

- қонунийлик;
- фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манбаатларининг устуворлиги;

ватанпарварлик ва хизмат бурчига фидоийлик;
давлат ва жамият манфаатлариға содиқлик;
адолатлилық, ҳалоллик ва холислик;
манфаатлар түқнашувига йўл қўймаслик.

Бундан ташқари, Одоб-ахлоқ намунавий қоидаларда манфаатлар түқнашувига йўл қўймаслик, уни олдини олишга қаратилган қўйидаги ахлоқий масалалар белгиланганлигини кўриш мумкин:

шахсий манфаатдорлик ҳолатлариға йўл қўймаслик;
ҳар қандай наф кўриш ёки афзаликларга эга бўлмаслик;
манфаатлар түқнашуви юзага келган тақдирда раҳбарга хабар берш;
шахсий фойда олишдан ўзини тийиш.

Лекин, шу ўринда савол туғилади: давлат хизматчилари томонидан юқоридаги қоидаларга амал қиласлиқ қандай хуқуқий оқибатларга олиб келади?

Бу борада, Одоб-ахлоқ намунавий қоидаларида белгиланган жавобгарлик хусусидаги нормаларга эътибор берилса, унда Одоб-ахлоқ қоидаларининг бузилиши қонун хужжатларида белгиланган тартибда жавобгарликка тортиш учун асос бўлиши белгиланган, яъни моддий-интизомий, маъмурий ва жиноят қонунчилигига ҳавола қилинмоқда. Бунда, жавобгарлик чораси ва асослари содир этилган хуқуқбузарлик даражаси ва натижасига қараб баҳоланади.

Давлат хизматчилари томонидан қоидаларнинг бузилиши маҳсус таркибий бўлинма ёки Одоб-ахлоқ комиссияси томонидан кўриб чиқилади. Натижаси эса тегишли жавобгарликка тортиш хусусида таклиф киритилади. Бундан ташқари, давлат хизматчиси томонидан Одоб-ахлоқ қоидалариға риоя этилиши аттестациялар ўтказишида, юқори ва бошқа лавозимларга тайинлаш учун кадрлар захирасини шакллантиришда ҳисобга олинади [9].

Аммо бу борада айрим мутахассислар Одоб-ахлоқ комиссияси, маҳсус таркибий бўлинма мавжуд бўлмаган тақдирда эса давлат органи ходимларидан камида 5 кишидан иборат таркибда одоб-ахлоқ қоидаларининг бузилишини назорат қилиш ва кўриб чиқилиши ҳолислик принципини амалда таъминламаслигини, яъни муайян давлат органи ходими томонидан одоб-ахлоқ қоидаларининг бузилишини шу орган ходимларидан иборат таркибда шакллантириладиган комиссия томонидан кўриб чиқилиши субъектив ёндашувга олиб келишини таъкидлашади [10].

Мутахассис ўз эътирозини давом эттирган ҳолда мамлакатимизда одоб-ахлоқ қоидалариға риоя этилишини назорат қилиш усуллари ҳам мавжуд эмаслигини, яъни давлат хизматчиси томонидан одоб-ахлоқ қоидаларининг бузилиши қандай усуллар орқали аниқланиши ва мониторинг қилиб борилиши масаласи Қоидаларда белгиланмаганлигини айтиб ўтади.

Бу борада мутахассиснинг фикрлариға қўшилган ҳолда қўшимча қилиш мумкинки, Одоб-ахлоқ қоидаларининг бузилиши умумий тартибда жавобгарликка сабаб бўлиши белгиланган. Умумий асослар эса маъмурий ва жиноий жавобгарликка қаратилган. Лекин маънавий бузилиш натижасида давлат хизматчилари томонидан содир этиладиган, ўз обрўсига ёки давлат органининг нуфузига зарар етказиш, манфаатлар түқнашувини олдини олмаслик, бу хусусида хабар бермаслик, хизмат мавқеидан давлат органлари, бошқа ташкилотлар, уларнинг мансабдор шахслари шунингдек, фуқаролар зарариға фойдаланиш каби

ахлоқ меёрларининг бзилиши бўйича жавобгарлик ва хуқуқий оқибатлар Одоб-ахлоқ қоидаларида назарда тутилмаган. Бир қарашда, мазкур хатти-ҳаракатлар ахлоқ билан боғлиқ, уларни ташкилотнинг ички низом ва йўриқномаларида белгилаш ҳам мумкин, лекин наъмунавий қоидаларда бу каби жавобгарлик ва оқибатларни белгилаш, моддий жавобгарлик ва хизматдан четлаштириш каби таъсир чораларини қайд этиш мақсадга мувофиқ.

Айтиш керакки, охирги З йилда мамлакатимизда коррупция ва унинг турли кўринишларига қарши курашиш бўйича муносабат тубдан ўзгардаи, янги чоратадбирлар, амалиётга йўналтирилган механизмлар жорий этилмоқда. Бундан ташқари, юқоридаги қоидаларнинг намунавий характерга эгалиги ҳам ягона стандартни жорий этишга тўсқинлик қиласди. Шу сабабли, дунё тажрибасидан келиб чиқсан ҳолда Ўзбекистон Республикасида Давлат фуқаролик хизматчиларининг ягона Одоб-ахлоқ кодексини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Қайд этиш керакки, Ўзбекистон Республикасининг “Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида”ги Қонуни лойиҳасида ҳам давлат фуқаролик хизматчиларининг Одоб-ахлоқ қоидалари масалаларига эътибор қаратилиб, давлат фуқаролик хизматчиларининг Одоб-ахлоқ қоидаларига давлат фуқаролик хизматчилари эгаллаб турган давлат лавозимидан қатъий назар риоя қилиши шарт бўлган касбий хизмат одоб-ахлоқ нормалари, принциплари ва қоидалари ҳамда хизмат хулқ-атвори асосий қоидалари тўплами сифатида таъриф берилган.

Бундан ташқари, мазкур Қонун лойиҳасида Одоб-ахлоқ қоидаларига оид маҳсус модда ажратилиб, ўзаро ахлоқий муносабатлар, давлат фуқаролик хизматчиси ўз вазифаларини бажаришга киришишидан аввал одоб-ахлоқ қоидалари билан имзо чеккан ҳолда таништирилиши, одоб-ахлоқ қоидаларини бузилиши қонун хужжатларига асосан интизомий жавобгарликка тортишга асос бўлиши билан боғлиқ қоидалар белгиланган [11].

Шу ўринда, давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ масалалари бўйича халқаро тажрибага эътибор қаратадиган бўлсак, Бирлашган миллатлар ташкилоти Бош ассамблеяси томонидан 1997 йил 28 январда қабул қилинган Давлат мансабдор шахсларининг халқаро ахлоқ кодекси ва Европа Кенгashi Вазирлар Кенгashi томонидан 2000 йилда қабул қилинган Давлат хизматчиларининг ўзини тутиш бўйича тавсиялари давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ меёрларини белгилашда халқаро асос ва стандарт ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг 2008 йили Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенциясига (2003 йил 31 октябрь, Нью-Йорқ), шунингдек 2010 йили Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти доирасида қабул қилинган коррупцияга қарши кураш бўйича Истанбул ҳаракат режасига (2003 йил 10 сентябрь, Истанбул) қўшилиши ҳам давлат фуқаролик хизматида одоб-ахлоқ меёрларини муносиб йўлга қўйиш бўйича вазифалар юклайди.

Бундан ташқари, ғарб мамлакатларида ҳам этика масалалари коррупцияга қарши курашишда энг муҳим усууллардан бири ҳисобланади. Хусусан, АҚШ давлат хизматчиларининг хулқ-атвор меёрларини ишлаб чиқиш ва такомиллаштиришга ислоҳотларнинг ажралмас таркибий қисми сифатида қараб, 1978 йилдаёқ Давлат хизматчиларининг Этика Актини қабул қилган. Ирландияда 1995 йилда бу бўйича

алоҳида қонун – Давлат Этика қонуни, Японияда эса 1999 йилда Миллий давлат хизматчиларининг этика қонуни қабул қилингандан [12].

Юқоридагилар билан бир қаторда БМТ, Transparency International, Жаҳон банки каби коррупцияга қарши курашишда ўз ўрнига эга бўлган халқаро ташкилотлар ҳам давлат хизматчиларинг этика меёrlарини тартибга солишга қаратилган тавсияларини қабул қилган.

Буюк Британияда давлат хизматчиларининг этикаси етти принципга асосланади. Буларнинг умумий мазмунига эътибор берилса аксарияти манфаатлар тўқнашуви юзага келишини олди олинишига қаратилган. Давлат хизматчиси фақат давлат ва жамият манфаатларини ўйлаб қарор қабул қилиши ва қариндошларига ён босмаслигида намоён бўладиган фидоийлик, лавозим вазифаларини мустақил, холис ва вижданан бажариши (вижданлилик), ҳолатга обектив баҳо бериш, яэни барча бирдек муносабат – ҳам жазолашда, ҳам мукофот ва имтиёз беришда (объективлик), шунингдек, ҳисобдорлик, очиқлик, етакчилик, ростгўйлик каби ахлоқий қадрятлар ҳам одоб-ахлоқнинг умумий принципларини белгилайди.

Японияда давлат хизматчиларининг одоб ахлоқ, этика масалалари маҳсус қонун билан тартибга солинган. Япон тажрибасининг яна бир ўзига хос жиҳати, Давлат хизматининг Этика Кенгаши тузилган бўлиб, давлат хизмати этика қоидалари билан боғлиқ масалалар билан шуғулланади. Мазкур кенгашга этика қоидаларини бузганда давлат хизматчиларини тергов қилиш ва жазолаш ваколат ҳам берилган. Бундан ташқари, Қонунда хар бир ходим халқнинг хизматкори сифатида ўз вазифаларини халқ манфаати учун бажаради ва бор кучини сарфлаши белгиланганлиги ҳам япон ахлоқи ва маданияти хусусида хулоса қилиш имконини беради.

Япония давлат хизматида коррупция ва манфаатлар тўқнашувини келтириб чиқарадган ҳар қандай ҳолатларга қарши аввало ахлоқ билан курашиш амалиёти мавжуд, яъни совғалар, имтиёзларга эга бўлиш, чекловлар, тақиқлар масаласига ҳам ахлоқ принциплари асосида қарши турилади.

Россия Федерациясида давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқ қоидалари 2010 йил 23 декабрдаги Россия Федерацияси давлат хизматчилари ва муниципал хизматчиларининг хизмат одоб-ахлоқи ва этикасининг Намунавий кодекси ва бошқа қонун хужжатлари билан тартибга солинади. Намунавий кодекс умумий қоидалар, давлат (муниципал) хизматчиларининг касбий хулқ-атвор қоидалари ва асосий принциплари, давлат (муниципал) хизматчиларининг тавсиявий одоб-ахлоқ қоидалари ва Намунавий кодекс қоидаларини бузганлик учун жавобгарлик каби таркибий қисмлардан иборат бўлиб, асосан, давлат хизматчиларининг этикасига нисбатан умумий қоидаларни белгилаган. Шу сабабли, федератив ёки маҳаллий аҳамиятга эга бўлган давлат органлари ва идораларида хулқ-атвор қоидаларини маҳсус тартибга соловчи одоб-ахлоқ қоидалари амал қиласи.

Шу билан биргаликда, Қозоғистон Республикасида ҳам давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқ қоидалари маҳсус кодекс билан тартибга солинган. 2015 йил 29 декабрда Қозоғистон Республикаси Президентининг 153-сонли қарори билан тасдиқланган Қозоғистон Республикаси давлат хизматчиларининг ахлоқ кодекси тасдиқланган бўлиб, ушбу Кодексда давлат хизматчилари хулқ-

авторининг умумий стандартлари, хизматдан ташқари вақтдаги хулқ-автор стандартлари, хизмат муносабатлари даги хулқ-автор стандартлари белгиланган.

Давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ масалаларини тартибга солиш бўйича эътиборни тортадиган масала – бу этика қоидаларига риоя этиш устидан назорат қилиш механизми сифатида этика бўйича масъул ходим фаолияти жорий этилганлигидир. Яъни Қозоғистон Республикаси Президентининг 2015 йил 29 декабрдаги 153-сонли қарори билан тасдиқланган Этика бўйича масъул ходим фаолияти тўғрисидаги Низомга асосан давлат фуқаролик хизматчилари одоб-ахлоқи назорат қилинади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ масалаларини тартибга солиш юзасидан қуйидаги таклиф ва тавсияларни билдириб ўтиш мумкин:

биринчидан, дунё тажрибасидан келиб чиқсан ҳолда Ўзбекистон Республикасида Давлат фуқаролик хизматчиларининг ягона Одоб-ахлоқ кодексини ишлаб чиқиши. Шуни ҳам қайд этиш керакки, давлат фуқаролик хизматчиларининг одоб-ахлоқ қоидалари кодексини ишлаб чиқишида хизматчиларининг бирор гуруҳи ёки жамоасига устунлик бермаслик, манфаатлар тўқнашувига олиб келадиган ёки олиб келиши мумкин бўлган шахсий манфаатдорликка йўл қўймаслик, раҳбарнинг шахсий намунасини таъминлаш, давлат хизматчиларининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, коррупцияга қарши таълим ва тарғибот механизмларини кучайтириш, коррупция билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар содир этган давлат хизматчиларини оммавий қоралаш, оммавий ахборот тадбирларини ўтказиш билан боғлиқ қоидаларни ҳам киритиш мақсадга мувофиқ;

иккинчидан, давлат хизматини ўташ давомида хизматчилар томонидан ахлоқ нормалари бузилганда уларга нисбатан қўлланиладиган чоралар рўйхатини белгилаш лозим, хусусан мазкур рўйхатда огоҳлантириш, танбеҳ бериш, иш ҳақи ёки қўшимча имтиёзларни камайтириш, даражадан маҳрум қилиш, нафақа ва пенсия миқдорини камайтириш ёки бекор қилиш, қуий лавозимга тушириш ёки ишдан бўшатиш кабиларни киритиш таклиф этилади;

учинчидан, манфаатлар тўқнашуви билан боғлиқ хатти-ҳаракатлар содир этган давлат хизматчилари ҳақида сайт ва оммавий ахборот воситаларида хабар бериш амалиётини кенгайтириш лозим. Бу унинг келажакдаги карерасига ўз таъсирини кўрсатади;

тўртингчидан, интернет сайtlари, маҳсус бот ёки мессенжерлар орқали давлат хизматчиларига баҳо бериш тизимини қўлга қўйиб, уларнинг фаолиятида ОАВ ва жамоатчиликда муҳокамасини амалга ошириш керак.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, барча соҳаларда бўлгани каби давлат фуқаролик хизматида ҳам ахлоқ ва ҳуқуқий тартибга солиш масалалари коррупция ва унинг турли кўринишларига қарши курашишда марказий ўринни эгаллайди. Давлат хизматчисининг ахлоқи, одатда, юридик жавобгарлик келтириб чиқармайди, ҳуқуқий норма бузилиши эса ҳуқуқбузарга юридик жавобгарликни белгилайди. Давлат хизматчисининг ахлоқ қоидалари дастлаб, шахснинг ўзига нисбатан, кейинги ўринларда эса жамоа ва ҳудуд миқиёсида шаклланади ва баҳо берилади. Лекин шуни инобатга олиш керакки, ҳуқуқ кириб бора олмайдиган, очиқ назорат қилиш имконияти кам бўлган давлат хизматидаги яширин

фаолиятда ҳам ахлоқ нормаси мавжуд бўлиши, давлат хизматчисининг эса унга оғишмай амал қилиши соҳа ривожига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Канке В.А. Современная этика. Учебник для вузов / В.А.Канке. – М.: 2007. - 156 с.
2. Сафонов О.И. Этические основы противодействия коррупции государственного служащего // Электронный вестник Ростовского социально-экономического института. Выпуск № 3 - 4 (июль – декабрь) 2015
3. Электронные лекции на тему: «Институты гражданского общества по противодействию коррупции. Взаимодействие с государственными органами» [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://do.gendocs.ru/docs/index-237741.html?page=37>
4. Давлат хизмати: ўкув қўлланма / Э. Т.Хожиев, Г. С. Исмаилова, М. А. Рахимова. – Тошкент: Бактрия пресс, 2015. – 52-б.
5. Мирбобоев Б., Хусанов О., Бегматов А. Ўзбекистонда давлат хизматини ташкил этишнинг Ташкилий-ҳуқуқий масалалари. Тошкент, Академия, 2005. Б.74-76.
6. Исмаилов Б.И. Юристнинг касб этикаси. -Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратура Академияси. 2019.-4 б.
7. Шувалова Н.Н. Служебное поведение государственного гражданского служащего: Моральные основы. Ростов-на-Дону, 2006. – 97 с.
8. Пустовалова И.Н. К вопросу о моральной ответственности государственных служащих // Налоги. 2010. № 44. – 29 с.
9. Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 2 мартағи 62-сон қарори билан тасдиқланган Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари ходимларининг одоб-ахлоқ намунавий қоидалари
10. Сафарова А., Давлат хизматчисининг одоб-ахлоқи қандай бўлиши керак? // http://hudud24.uz/davlat-hizmatchisining-odob-ahlo%D2%9Bi-%D2%9Ba_nday-b%D1%9Elishi-kerak/
11. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида”ги Конун лойиҳаси, <https://regulation.gov.uz/uz/document/18047>
12. Смирнов Ф. Ф., Этический кодекс государственного гражданского служащего как механизм предотвращения коррупции в органах власти. Вестник государственного и муниципального управления № 3 (22) 2016 г.